VN/4346/2018

LAVO/RPY/Lainsäädäntöjohtaja Ville Hinkkanen 11.12.2018

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Viite: Asiantuntijapyyntö 3.12.2018 (LaV ke 12.12.2018)

Vastine hallituksen esityksestä 212/2018 vp annettujen lausuntojen johdosta (törkeät lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset)

Sisällys

1 Esityksen suhde muihin lainvalmistelu- ja tutkimushankkeisiin 3
1.1 Rikoslain 20 luvun kokonaisuudistus ja pieniin lapsiin kohdistuvat raiskausrikokset 3
1.2 Rangaistuskäytäntöä koskeva tieto 6
2 Suhteellisuusperiaate 6
2.1 Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö 6
2.2 Törkeä lapsenraiskaus 8
3 Kokonaisarvostelu 10
4 Konkurrenssi 11
5 Vaikutusten arviointi 12
6 Pakkokeinot 12
7 Rikostaustan selvittäminen 13
8 Muu rikoksentorjunta 14
9 Kansalaisaloite KAA 3/2015 vp ja siihen yhdistetyt LA:t 21/2015 vp ja 96/2017 vp 14
10 Syyteoikeuden vanhentuminen (LA 14/2015 vp ja LA 45/2015 vp) 16

Oikeusministeriön käytössä on ollut sisäministeriön, sosiaali- ja terveysministeriön, korkeimman oikeuden, Helsingin hovioikeuden, Espoon käräjäoikeuden, Valtakunnansyyttäjänviraston, Helsingin syyttäjänviraston, Poliisihallituksen, Helsingin poliisilaitoksen, Rikosseuraamuslaitoksen, Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen, lapsiasiavaltuutetun, Suomen Asianajajaliiton, Lastensuojelun Keskusliitto ry:n, rikosoikeuden ja kriminologian

Käyntiosoite	Postiosoite	Puhelin	Faksi	Sähköpostiosoite
Eteläesplanadi 10 HELSINKI	PL 25 00023 VALTIONEUVOSTO	02951 6001	09 1606 7730	oikeusministerio@om.fi

professorin Tapio Lappi-Seppälän sekä rikosoikeuden professori Sakari Melanderin lausunto.

Lausunnoista ilmenee, että *suurin osa lausunnonantajista kannattaa vähintään esityksen tavoitteita*.

Ehdotettuja muutoksia ilmoittaa nimenomaisesti *kannattavansa* puolet lausunnonantajista eli sisäministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö, Helsingin syyttäjänvirasto, Poliisihallitus, Rikosseuraamuslaitos, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, lapsiasiavaltuutettu ja Lastensuojelun Keskusliitto ry.

Helsingin hovioikeuden lausunnosta ilmenee, että lapsen seksuaalisen hyväksikäytön enimmäisrangaistuksen korottamiselle on hyväksyttäviä perusteita, mutta erityisesti törkeää lapsenraiskausta koskevaa sääntelyä tulisi arvioida laajemman uudistuksen yhteydessä. Espoon käräjäoikeuden lausunnosta esitetään perusteita *puolesta ja vastaan*.

Valtakunnansyyttäjänvirasto *kannattaa esityksen tavoitteita*, mutta ei nyt ehdotettua toteuttamistapaa. Toisaalta virasto kannattaa vielä pidemmälle meneviä muutoksia, toisaalta katsoo että mahdolliset muutokset tulisi toteuttaa osana laajempaa uudistusta. Esityksen tavoitteita kannattavat myös Helsingin poliisilaitos ja Suomen Asianajajaliitto.

Rikosoikeuden ja kriminologian professori Lappi-Seppälän mukaan esitetyt perusteet *eivät puolla esitystä* ja rikosoikeuden professori Melanderin mukaan sääntelyä tulisi tarkastella osana laajempaa uudistusta. Korkeimman oikeuden lausunnossa ei esitetä varsinaista kantaa ehdotuksista, mutta esitetään kriittisiä havaintoja muun muassa tietopohjasta.

Esitetty kritiikki koskee ennen kaikkea kahta pääteemaa: 1) esityksen suhdetta mahdolliseen muuhun tai tulevaan lainvalmisteluun ja tutkimukseen sekä 2) esityksen suhdetta rikosoikeudelliseen suhteellisuusperiaatteeseen. Oikeusministeriö katsoo, että näistä ainoastaan jälkimmäisellä on olennaista merkitystä nyt käsiteltävänä olevan ehdotuksen käsittelyssä.

Oikeusministeriö katsoo, että hallituksen esitystä on lausuntojen valossa pidettävä edelleen perusteltuna. Ministeriö ehdottaa kuitenkin harkittavaksi, että lakivaliokunta

— korostaisi mietinnössään, että pieniin lapsiin kohdistuvia raiskausrikoksia voidaan arvioida jo voimassa olevan lainsäädännön puitteissa; toisaalta sääntelytekniikkaa ja rikosnimikettä arvioidaan oikeusministeriössä erillisessä hankkeessa (s. 5)

— kiinnittäisi perusteluissa huomiota Helsingin hovioikeuden soveltamisesimerkkiin tilanteista, joissa perustunnusmerkistön mukaisesta lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä voidaan määrätä ankara rangaistus ja korostaisi, että asteikkoja on tarkoitus soveltaa siten, että rangaistuskäytäntö muodostaa johdonmukaisen kokonaisuuden (s. 7)
— selventäisi törkeyden kokonaisarvostelua koskevia perusteluita; tarkoituksena ei ole, että nykyisin sovellettavista arviointiperusteista luovuttaisiin (s. 10—11)
— korostaisi, että rikosrekisteriä koskevan sääntelyn muuttamiselle ei ole tarvetta, koska seksuaalirikoksia koskevat sakkorangaistukset merkitään jo nykyään rikostaustaotteelle (s. 13—14).

Seuraavassa esitetään oikeusministeriön yksityiskohtaiset kannanotot lausunnoissa esitettyihin huomautuksiin. Lausunnonantajien huomioita ei ole toistettu siltä osin kuin lausunnonantajat ovat ilmoittaneet kannattavansa esityksen hyväksymistä tai lausunnoissa tuetaan tai toistetaan esityksen ehdotuksia tai argumentaatiota taikka muissa lausunnoissa jo esitettyä.

Esityksen käsittelyyn yhdistettyyn kansalaisaloitteeseen ja lakialoitteisiin otetaan kantaa luvuissa 9 ja 10.

1 Esityksen suhde muihin lainvalmistelu- ja tutkimushankkeisiin

1.1 Rikoslain 20 luvun kokonaisuudistus ja pieniin lapsiin kohdistuvat raiskausrikokset

Useat lausunnonantajat katsovat, että ehdotuksia tulisi tarkastella osana laajempaa seksuaalirikoksia koskevaa kokonaisuudistusta tai että esityksen sijaan tai lisäksi tulisi tarkastella pieniin lapsiin kohdistuvia raiskausrikoksia koskevaa sääntelyä.

Kokonaisuudistus. **Helsingin hovioikeuden** mukaan törkeää lapsenraiskausta koskevan sääntelyn tarpeellisuus ja tarkempi sisältö olisi perusteltua arvioida samassa yhteydessä raiskausrikoksia koskevan sääntelyn muutosten kanssa. Useat muutokset lyhyen ajan sisällä aiheuttavat ongelmia muun muassa sovellettavan lain valinnassa ja jopa syyksi luettavan rikoksen arvioinnissa. Hyväksikäyttörikokset ovat tyypillisesti rikoksia, joissa tekoajat voivat olla jopa useita vuosia kestäviä ja ulottua läpi useiden lainsäädännöllisten muutosten. **Valtakunnansyyttäjänviraston** mukaan yksittäisiä rikosnimikkeitä ja tunnusmerkistöjä koskevat muutokset johtavat helposti sääntelyn pirstaloitumiseen. Rikoslain 20 luvun muutostarpeet tulisi arvioida perusteellisemman selvitystyön jälkeen laajemman uudistuksen yhteydessä. Myös **korkein oikeus** kiinnittää huomiota säänte-

lytahtiin ja toteaa kokonaisuudistuksen olevan vähintään selvittämisen arvoinen tehtävä.

Pieniin lapsiin kohdistuvat raiskausrikokset. **Espoon käräjäoikeus** kiinnittää huomiota lapsiin kohdistuviin raiskausrikoksiin, jotka eivät sisällä pakottamista ja toteaa, että monessa suhteessa merkittävin kysymys jää näin lainsäädännöllisesti vastausta vaille. **Valtakunnansyyttäjänvirasto** viittaa Turun hovioikeuden ratkaisuun 17.11.2017 (törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö) ja toteaa mainitun oikeustapauksen paljastavan lainsäädäntöön mahdollisesti sisältyvän epäkohdan: sukupuoliyhteys pienen lapsen kanssa ei automaattisesti täytä raiskauksen tunnusmerkistöä, vaikka pieni lapsi ei voi antaa pätevästi suostumustaan sukupuoliyhteyteen eikä pienen lapsen voi edellyttää kykenevän puolustamaan itseään sellaisella tavalla, jota nykyisen raiskaussäännöksen täyttyminen edellyttäisi. Viraston mukaan voi olla tarpeellista arvioida lapseen kohdistuvien raiskausrikosten tunnusmerkistöjä hallituksen esitystä laajemmin ja selvittää, onko lapsenraiskauksesta aiheellista säätää omana rikosnimikkeenään tai ainakin lisätä raiskauksen tekotavaksi sukupuoliyhteys alle 16-vuotiaan kanssa. **Helsingin poliisilaitoksen** mukaan on ongelmallista, että pientenkin lasten kohdalla ehdotetun törkeää lapsenraiskausta koskevan rangaistussäännöksen täyttyminen edellyttää edelleen väkivallan käyttöä, väkivallan uhkaa tai rikoslain 20 luvun 1 §:n 2 momentissa tarkoitettua tilaa. **Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen** mukaan esityksen keskeisin puute on se, ettei ehdotuksella ole tarkoitus muuttaa raiskauksen tunnusmerkistötekijöitä koskevaa soveltamiskäytäntöä eikä -periaatteita. Laitoksen mukaan pieni lapsi ei voi muodostaa vapaasti tahtoaan aikuiselle asiassa, jota hän ei lähtökohtaisesti ole kypsä arvioimaan. Raiskauksen määritelmää tulisi muuttaa niin, että alle 16-vuotiaat lapset katsottaisiin kykenemättömiksi muodostamaan tai ilmaisemaan tahtoaan ja olevan aikuiseen tekijään nähden jo lähtökohtaisesti sellaisessa haavoittuvassa asemassa, että pelkkä suostumuksen puute kvalifioisi teon raiskaukseksi. **Suomen Asianajajaliitto** pitää tärkeänä, että sukupuoliyhteys lapsen kanssa katsotaan aina raiskausrikokseksi. Liiton mukaan ehdotus ei paranna kaikkein nuorimpien lasten asemaa tilanteissa, vaikka kiireisin uudistuksen tarve koskee heitä. Liiton mukaan uudistukset tulisi toteuttaa tarkastelemalla rikoslain 20 luvussa tarkoitettuja rikoksia kokonaisuudessaan. Myös **Lastensuojelun Keskusliitto ry** huomauttaa, että tärkeitä rikoslain 20 luvun soveltamiseen liittyviä kysymyksiä jää arvioimatta. **Professori Melander** toteaa, etteivät esityksen perustelut ole vakuuttavia siltä osin kuin esityksessä katsotaan, että rangaistustaso on sääntelytekniikasta erillinen kysymys ja sitä koskevat muutokset on perusteltua toteuttaa kuluvalla hallituskaudella myöhem-

mistä muutoksista riippumatta. Melanderin mukaan selvää on, että rikoslain tietyn sääntelykokonaisuuden kokonaisvaltainen uudistaminen pitää sisällään myös rangaistustason arvioinnin. Ehdotus on lisäksi vaillinainen siinä, että sillä pyritään puuttumaan ainoastaan erittäin moitittavien tekojen rangaistusasteikkoon.

Oikeusministeriö viittaa hallituksen esityksessä sivulla 36 lausuttuun. Esitys koskee hallitusohjelman mukaisesti ainoastaan törkeimpien lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten rangaistustasoa. Esityksen yhteydessä ei siten arvioida laajemmin raiskausrikosten sääntelytekniikkaan liittyviä kysymyksiä kuten suostumusta tai lapsen iän suhdetta raiskausrikoksia koskeviin säännöksiin. Oikeusministeriö kiinnittää kuitenkin huomiota esityksen jaksoon 2.4.4, jossa korostetaan mahdollisuutta soveltaa raiskausta koskevia säännöksiä lapsiin kohdistuviin tekoihin jo nykyään. Raiskausta koskevassa säännöksessä ei ole ikärajoja, ja säännökset tulevat sovellettaviksi, jos tunnusmerkistössä säädetyt edellytykset täyttyvät (esimerkiksi RL 20:1.2:ssa tarkoitettu kykenemättömyys muodostaa tai ilmaista tahtoa). Oikeusministeriössä on lisäksi erikseen vireillä esivalmistelu, jossa tarkastellaan raiskausrikoksiin ja suostumukseen liittyviä kysymyksiä. Tässä yhteydessä tulee arvioitavaksi myös lapsiin kohdistuviin seksuaalirikoksin liittyvä sääntelytekniikka. Nyt käsillä olevan esityksen toteuttaminen ei ole ristiriidassa tai estä mahdollisten myöhempien uudistusten toteuttamista eikä uudistuksia ole välttämätöntä yhdistää. Rangaistustaso on sääntelytekniikasta erillinen kysymys ja sitä koskevat muutokset on perusteltua toteuttaa tällä hallituskaudella mahdollisista myöhemmistä uudistuksista riippumatta.

Professori Melander huomauttaa, että lakivaliokunta on nimenomaan korostanut, että rangaistusasteikkojen muuttamistarpeet on perusteltua arvioida säännösten kokonaisvaltaisen tarkastelun yhteydessä (LaVM 37/2010 vp s. 2/II).

Oikeusministeriö toteaa, että lausuma on annettu sellaisen esityksen yhteydessä, joka kohdistui nimenomaan sääntelytekniikkaan ja nimikevalintoihin, ei niinkään rangaistusasteikkoon. Oikeusministeriön käsityksen mukaan lausuman on ymmärrettävä tarkoittavan lähinnä sitä, että tuossa tapauksessa rangaistuksiin liittyvät kysymykset tulisivat myöhem-

min tarkasteltaviksi, eikä niin, että rangaistuksiin liittyviä kysymyksiä saisi arvioida vain yhdessä muiden muutosten kanssa.

1.2 Rangaistuskäytäntöä koskeva tieto

Valtakunnansyyttäjänvirasto katsoo, että olisi tarpeen selvittää tarkemmin aikaisempien lainsäädäntömuutosten vaikutukset. Myös **korkein oikeus** kiinnittää tematiikkaan huomiota. **Professori Melander** pitää valitettavana, ettei aiempien lainsäädäntömuutosten vaikutuksia ole arvioitu perusteellisesti. Melanderin mukaan perustellumpaa olisi ollut arvioida enimmäisrangaistuksen korottamistarpeita vasta tällaisen arvioinnin jälkeen.

Oikeusministeriö viittaa hallituksen esityksen sivulla 36 lausuttuun. Ministeriö katsoo lausunnonantajien tavoin, että tieto rangaistustasosta ja rangaistuksen määräämisestä on tärkeää. Rangaistuskäytäntöä koskeva tutkimus ei kuitenkaan ole edellytys nyt ehdotettujen muutosten toteuttamiselle. Esitykseen sisältyvät johtopäätökset laajasta rangaistusasteikosta on mahdollista tehdä, vaikka käytettävissä ei olisikaan yksityiskohtaista tietoa rangaistuksen mittaamiskäytännöstä. Sitä vastoin on tärkeää, että erityisesti tuomioistuinten käytössä olisi pitkällä aikavälillä ajantasaista tietoa sekä rangaistustason kehityksestä että rangaistuksen määräämisestä.

2 Suhteellisuusperiaate

2.1 Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö

Espoon käräjäoikeuden mukaan voidaan kysyä, mikä olisi se menettely, jota ei katsottaisi törkeäksi lapsen seksuaaliseksi hyväksikäytöksi, mutta josta tulisi tuomita nykyistä enimmäisrangaistusta (4 v) pidempi rangaistus. Myös **professori Melanderin** mukaan perusteluissa ei juuri arvioida, mitkä ovat sellaisia mahdollisia perustekomuodon alaan jääviä moitittavia tekoja, jotka perustelevat enimmäisrangaistuksen korottamisen.

Helsingin hovioikeus kiinnittää huomiota hallituksen esityksen lausumaan (s. 26), jonka mukaan rangaistusasteikon yläpäähän sijoittuisi esimerkiksi sukupuoliyhteyden käsittäviä tekoja, jotka eivät kuitenkaan täyttäisi törkeää tekomuotoa. Hovioikeuden mukaan sukupuoliyhteyden käsittävä teko on jo lähtökohtaisesti törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö ja jos

sukupuoliyhteyden käsittävä teko ei jostain syystä ole kokonaisuutena arvostellen törkeä, yleensä tekoon liittyy sellaisia piirteitä, jotka tekevät teosta muutoinkin poikkeuksellisen eikä teko sijoitu tällöin yleensä myöskään lapsen seksuaalisen hyväksikäytön rangaistusasteikon yläpäähän. Esityksessä mainittu esimerkki ei siten ole hovioikeuden mukaan erityisen onnistuneesti valittu. Hovioikeuden mukaan tyypillisimmin asteikon yläosaan voisi sijoittua yhteen asianomistajaan kohdistuneita, pitkän ajanjakson ajalle sijoittuneita, toistuvia ja tekotavaltaan varsin olennaisia hyväksikäyttötekoja, joissa ei kuitenkaan täyty törkeän tekomuodon ankaroittamisperuste, mutta tekoa kuitenkin arvioidaan ajallisen yhteyden vuoksi yhtenä hyväksikäyttötekona.

> **Oikeusministeriö** viittaa Espoon käräjäoikeuden ja professori Melanderin kysymyksen osalta hallituksen esityksen sivulla 39—40 lausuttuun ja Helsingin hovioikeuden lausuntoon. Oikeusministeriö ehdottaa, että lakivaliokunta kiinnittäisi mietinnössään huomiota hallituksen esityksessä mainittujen esimerkkien lisäksi myös Helsingin hovioikeuden mainitsemiin pitkäaikaisiin tekoihin, jotka eivät sisällä sukupuoliyhteyttä. Myös hallituksen esityksessä mainitaan esimerkkinä pitkäaikainen koskettelu.

Valtakunnansyyttäjänviraston mukaan jos halutaan vaikuttaa nimenomaan törkeimpien hyväksikäyttörikosten rangaistuskäytäntöön, pitäisi ensisijaisesti arvioida, tulisiko lapsen törkeän seksuaalisen hyväksikäytön vähimmäisrangaistusta korottaa. Tällöin rangaistusasteikko olisi sama kuin törkeässä raiskauksessa. Myös **Helsingin syyttäjänvirasto** ja Helsingin poliisilaitos kiinnittävät huomiota vähimmäisrangaistuksiin. **Suomen Asianajajaliiton** mukaan nykyinen enimmäisrangaistus mahdollistaa riittävän ankaran rangaistuksen kaikille säännöksen soveltamispiiriin kuuluville teoille. Perustunnusmerkistöstä ja törkeästä tekomuodosta säädettyjen rangaistusten tulee olla oikeudenmukaisessa suhteessa keskenään. Tekotapojen kirjo on suuri ja se edellyttää rangaistusasteikolta riittävää väljyyttä, mutta liian suuri vaihteluväli on riski epäyhtenäisen oikeuskäytännön lisääntymisestä.

> **Oikeusministeriö** toteaa, että lausuntopalautteesta ilmenee, että esitys on merkityksellinen rikosoikeudellisen suhteellisuusperiaatteen ja -vaatimuksen näkökulmasta. Esityksen valmistelussa on pyritty tasapainoiseen lopputulokseen, jotta seuraamusjärjestelmä ja sääntely muodostaisivat joh-

donmukaisen kokonaisuuden. Vähimmäisrangaistukseen liittyviä kysymyksiä tarkastellaan jäljempänä jaksossa 9.

Rikosoikeuden ja kriminologian professorin Tapio Lappi-Seppälän mukaan neljän vuoden enimmäisrangaistus ei ole kaventanut tuomioistuinten liikkumavaraa, ottaen erityisesti huomioon että kaikissa pidempiin tuomioihin johtaneissa tapauksissa tuomioon sisältyy useampi rikos. Myös **professori Melander** kysyy, onko oikeuskäytännössä ilmennyt aitoa tarvetta enimmäisrangaistuksen korottamiseen tästä näkökulmasta.

Oikeusministeriö toteaa, ettei ehdotusta ole perusteltu sillä, että tuomioistuinten liikkumavara olisi oikeuskäytännössä osoittautunut liian kapeaksi eli asteikko niin sanotusti loppuisi kesken. Sitä vastoin esityksen tavoitteena on vaikuttaa tulevaan oikeuskäytäntöön siten, että rangaistukset määräytyisivät jatkossa entistä laveammalta asteikolta.

Professori Lappi-Seppälän mukaan oikeustajututkimuksen tuloksia ei voi tulkita siten, että yleisö suhtautuu tuomareita ankarammin lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön. Asia näyttäisi olevan pikemminkin päinvastoin.

Oikeusministeriö toteaa, että Lappi-Seppälä viittaa lausumassaan ilmeisesti ennen kaikkea rangaistusten pituuksiin (lausunnon kuviot 5 ja 6). Rangaistuslajien jakaumaa koskevasta kuviosta 4 käy kuitenkin ilmi, että väestö kannattaa selvästi tuomarikyselyä enemmän ehdottoman vankeusrangaistuksen käyttöä, mikä merkitsee tuomarikyselyä ankarampaa suhtautumista. Rangaistusten pituuksia koskevia tuloksia on tulkittava tässä valossa. Jos yli 70 prosenttia rangaistuksista olisi väestökyselyn mukaisesti ehdotonta vankeutta, olisi osa seuraamuksista myös nykyistä lyhyempiä.

2.2 Törkeä lapsenraiskaus

Helsingin hovioikeus kiinnittää huomiota siihen, että rangaistusasteikkojen erilaisissa lapsiin kohdistuvissa teoissa tulee olla oikeassa suhteessa toisiinsa. Lapsiin voi kohdistua seksuaalisen hyväksikäytön lisäksi myös fyysistä kaltoinkohtelua. Hovioikeuden mukaan lasten fyysisen kaltoinkohtelun paheksuttavuus tilanteissa, joissa pahoinpitely ei raakuudeltaan yllä törkeään pahoinpitelyyn on ehdotetun muutoksen jälkeen huomattavasti vähäisempää kuin seksuaalisen teon kohdistaminen lapseen. Ero tulee selvästi esille tilanteissa, joissa lasta on saman tekijän toimesta kohdeltu fyysisesti tai henkisesti kaltoin pitkän aikaa, jolloin tekoa pidetään rikosoi-

keudellisesti yhtenä pahoinpitelynä enimmäisrangaistuksen ollessa kaksi vuotta. Tekojen vahingollisuudessa ja vaarallisuudessa tai tekijän syyllisyydessä ei välttämättä ole niin merkittäviä eroja kuin rangaistusasteikkojen perusteella näyttäisi olevan. Hovioikeus kiinnittää huomiota myös siihen, että eräs käytännössä esiintynyt tilanne on esimerkiksi se, että alle 16-vuotias on päihtymyksen vuoksi tiedoton ja tekijä tunkeutuu sormellaan uhrin sukuelimeen. Teko täyttäisi jatkossa törkeän lapsenraiskauksen tunnusmerkistön. Jos jompikumpi osateoista (törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, törkeä raiskaus) jäisi perustunnusmerkistön mukaiseksi, on teon vähimmäisrangaistus kaksi tai kolme vuotta alhaisempi. Teon kokonaistörkeysarvostelu saa siten korostuneen ja rangaistuksen kannalta keskeisen merkityksen ja jokseenkin sattumanvaraiset syyt voivat vaikutta siihen, milloin teko on kokonaisuutena arvostellen törkeä ja milloin taas ei. Vaikka uudistuksen tavoite on perusteltu, soveltamisalaan uhkaa kuulua myös sellaisia tekoja, joita uudistuksella ole välttämättä tavoiteltu.

Espoon käräjäoikeuden mukaan ehdotettu vähimmäisrangaistus saattaa johtaa jonkinlaiseen hyppäykseen rangaistusten määräämisessä ja vaikeuksiin lapsenraiskausrikosten ja muiden rikosten moitittavuuden oikeasuhtaisessa arvioinnissa. Käräjäoikeuden mukaan rangaistussäännöksen käyttöönotto on perusteltavissa, mutta tulisi silti harkita, olisiko vähimmäisrangaistukseksi riittävä 3 vuotta vankeutta, jotta lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset muodostaisivat yhtenäisen kokonaisuuden.

Professori **Lappi-Seppälän** mukaan ne tekomuodot, joiden rangaistuksiin ehdotettu säännös toisi muutoksen, ovat raiskausrikosten ns. keskivyöhykkeellä. Niissä uhri on suojaikärajan alapuolella ja tekijä 5 - 15 vuotta vanhempi. Rikos koostuu yksittäisestä sukupuoliyhteydestä, joka usein tehdään uhrin nukkuessa. Lappi-Seppälän mukaan on vakavasti kysyttävä, olisiko neljän vuoden vähimmäisrangaistus tämän tyyppisissä tilanteissa asiallisesti perusteltu.

> **Oikeusministeriö** viittaa hallituksen esityksen sivuilla 46—47 lausuttuun (suhteellisuusvaatimus). Törkeää lapsenraiskausta — myös lausunnoissa mainittuja tekotapoja — voidaan tekona pitää erityisen vahingollisena ja moitittavana. Mitä tärkeämmästä suojattavasta edusta on kyse ja mitä enemmän teko tai laiminlyönti sitä loukkaa, sitä ankarampi rangaistusuhka on perusteltu. Mitä tulee oikeushyvien väliseen vertailuun (lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset vs. väkivaltarikokset), on huomattava, että pitkään jatkuneet vakavat lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset luetaan usein syyksi yk-

sittäisinä rikoksina. Pitkään jatkunut väkivalta puolestaan saatetaan yksiköidä useiksi rikoksiksi, jolloin teoista voidaan mitata yhteinen rangaistus.

Lastensuojelun Keskusliitto ry:n mukaan enimmäisrangaistus tulisi pitää nykyistä sääntelyä vastaavalla tasolla (13 v).

Oikeusministeriö toteaa, että 12 vuoden enimmäisrangaistus on perusteltu ennen kaikkea seuraamusjärjestelmän systematiikan kannalta ja toisaalta suhteellisuusperiaatteen ja -vaatimuksen näkökulmasta. Ehdotettu enimmäisrangaistus vastaa taposta (RL 21:1) säädettyä enimmäisrangaistusta. Lisäksi on huomattava, että ehdotettu enimmäisrangaistus mahdollistaa yhteisen rangaistuksen määräämisessä 15 vuoden vankeusrangaistuksen tuomitsemisen, mikä ylittää voimassa olevan enimmäisrangaistuksen kahdella vuodella. Kaikista törkeimmissä lapsiin kohdistuvissa seksuaalirikoksissa on kyse nimenomaan yhteisen rangaistuksen määräämisestä, joten esitys ei näiltäkään osin merkitse enimmäisrangaistuksen lievenemistä.

Professori **Melander** toteaa, että säännös näyttää soveltuvan vain tilanteisiin, joissa teko kohdistuu yhteen uhriin yhdessä tilanteessa. Jos teko sitä vastoin kohdistuu samaan uhriin peräkkäisissä tilanteissa tai eri uhreihin peräkkäisissä tilanteissa, sovellettaisiin ilmeisesti erikseen törkeää raiskausta ja törkeää lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevaa säännöstä. Melanderin mukaan voidaan hyvin perustein kysyä, onko moitittavuudeltaan toisiinsa pitkälti rinnastuvien tekojen erilaiselle rikosoikeudelliselle kohtelulle perusteita.

Oikeusministeriö toteaa, että suojaikärajan alittavaan lapseen kohdistuva raiskausrikos täyttää aina myös lapsen (törkeän) seksuaalisen hyväksikäytön tunnusmerkistön. Peräkkäiset samaan uhriin kohdistuvat teot tulevat siten käytännössä rangaistaviksi törkeinä lapsenraiskauksina. Sama koskee tilanteita, joissa uhreja on useita. Jos raiskausrikos ja toisaalta lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö kohdistuvat kokonaan eri henkilöihin (esimerkiksi raiskaus aikuiseen ja lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö lapseen), ei säännöksen soveltamiselle voidakaan katsoa olevan perusteita.

3 Kokonaisarvostelu

Professori Lappi-Seppälän mukaan kun minimirangaistus korotetaan kaksinkertaiseksi, olisi tärkeää ohjeistaa käytäntöä kertomalla, mikä on kokonaisarvostelun merkitys. Vaaditaanko kvalifiointiperusteiden toteutumisen lisäksi jotain muuta, vai onko niin, että kvalifiointiperusteiden soveltuessa törkeän rikoksen tunnusmerkistö väistyy vain, jos on esittää jotain lieventävään suuntaan oikeuttavaa. Lappi-Seppälä viittaa tekijän ja uhrin väliseen ikäeroon sekä mahdolliseen seurustelusuhteeseen, joita käsitellään hallituksen esityksessä 282/2010 vp (s. 105) ja pitää ongelmallisena nyt käsiteltävänä olevaan esitykseen sisältyvää lausumaa, jonka mukaan törkeää lapsenraiskausta voitaisiin soveltaa myös tekoihin, jossa rikoksentekijän ja uhrin iässä ei ole suurta eroa, esimerkiksi jos 17-vuotias raiskaa 15-vuotiaan (HE 212/2018 vp s. 41). Lappi-Seppälän mukaan pienellä ikäerolla ja keskinäisellä seurustelulla voisi ja tulisi olla merkitystä arvioitaessa lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tunnusmerkistöä. Jos näin ei ole, seuraa oikeustilasta muun muassa kohtuuttomien yksittäisratkaisujen vaara.

Oikeusministeriö toteaa, että tarkoituksena ei ole kaventaa voimassa olevan oikeuden mukaisten kokonaistörkeysarvosteluun vaikuttavien perusteiden soveltamista. Hallituksen esityksen esimerkki on periaateluonteinen ja koskee rikoslain 20 luvun 7 a §:ään sisältyvän rajoitussäännöksen soveltamista. Rajoitussäännös ei siis estä törkeää lapsenraiskausta koskevan säännöksen soveltamista nuoren henkilön toiseen nuoreen henkilöön kohdistamaan raiskaukseen. Kokonaistörkeysarvostelu tulee kuitenkin sovellettavaksi normaaliin tapaan, mikä käytännössä rajoittaa törkeää lapsenraiskausta koskevan säännöksen soveltamista.

4 Konkurrenssi

Professori Lappi-Seppälä esittää erityisesti konkurrenssioppia koskevia huomioita, jotka koskevat pieniin lapsiin kohdistuvia raiskausrikoksia ja katsoo, ettei esityksessä ole riittävässä määrin pohdittu vuonna 1997 tehdyn konkurrenssiratkaisun varaan rakennetun säännösmallin toimivuutta rikoslain 20 lukuun myöhemmin tehtyjen tunnusmerkistömuutosten jälkeen.

Oikeusministeriö toteaa selvyyden vuoksi, että Lappi-Seppälän esittämät huomiot ovat tärkeitä, mutta ne koskevat ennen kaikkea sääntelyn systematiikan mahdollista tule-

vaa kehittämistä (pieniin lapsiin kohdistuvat raiskaukset). Nyt käsiteltävänä oleva ehdotus ei ole ristiriidassa konkurrenssia koskevien periaatteiden kanssa.

5 Vaikutusten arviointi

Sisäministeriö toteaa, että vaikka euromääräisten hyötyjen ja haittojen vertailua voidaan pitää havainnollistamista edesauttavana, ei vertailulle tulisi antaa ratkaisevaa painoarvoa. Lapsiin kohdistuvien vakavampien rikosten aiheuttamat haitat lapsen kehitykselle, kerrannaisvaikutukset esimerkiksi lapsen vanhemmille sekä muille läheisille ja yhteiskunnan korostunut suojeluvelvollisuus tulisi pitää ensisijaisina lähtökohtina.

Korkeimman oikeuden mukaan kaikkeen yhteiskunnalliseen päätöksentekoon tulisi kytkeä esityksen vaikutusarvioinnin kaltainen hyöty—haitta-vertailu ja pitää vaikutusarviojaksoa ilahduttavana luettavana. Vaikka arvioihin liittyy useita epävarmuustekijöitä, arviot tällaisinaankin ovat verrattomasti parempi pohja päätöksenteolle kuin perinteiset rikoslain muutosten vaikuttavuusarviot. Tällaiset vaikutusarviot ovat myös jatkuvasti kehittyviä. Mitä yksityiskohtaisempia ne ovat, sitä paremmat mahdollisuudet yksityiskohtia on edelleen täsmentää.

Oikeusministeriö toteaa selvyyden vuoksi, että hyöty—haitta-vertailussa tulevat nimenomaan otetuksi huomioon sisäministeriön tarkoittamat haitat, kerrannaisvaikutukset ja suojeluvelvollisuus. Tarkastelemalla yhden rikoksen ehkäisemisen kustannuksia voidaan arvioida, kuinka suuri painoarvo tällaisille aineettomille vahingoille annetaan.

6 Pakkokeinot

Helsingin syyttäjänvirasto toteaa, että lapsen seksuaalisen hyväksikäytön enimmäisrangaistuksen muutos ei toisi käyttöön mitään uusia tutkinta- tai pakkokeinomahdollisuuksia. **Suomen Asianajajaliiton** mukaan enimmäisrangaistuksen korottaminen puolestaan laajentaisi oikeutta pakkokeinojen käyttöön tavalla, jota ei lievimpien tekojen osalta voida pitää perusteltuna.

Oikeusministeriö toteaa, että hallituksen esityksessä todetuin tavoin rikoksen tutkinnassa tulisivat uusina keinoina käyttöön viranomaisen, avustajan, lääkärin tai julkaisijan asiakirjojen takavarikointi ja jäljentäminen (pakkokeinolaki 7:3.2 3 k) sekä tekninen kuuntelu ja tekninen katselu, jonka

kohteena on viesti lähiomaiselle, lääkärille tai julkaisijalle (10:52.2). Rikoksen vakavuus huomioon ottaen keinoja ei ole pidettävä suhteettomina. Lisäksi sovellettaessa pakkokeinoja koskevia säännöksiä yksittäistapauksissa on otettava huomioon pakkokeinolain 1 luvun 2 §:ssä säädetty suhteellisuusperiaate, jonka mukaan pakkokeinoja saadaan käyttää vain, jos sitä voidaan pitää puolustettavana ottaen huomioon tutkittavana olevan rikoksen törkeys, rikoksen selvittämisen tärkeys sekä rikoksesta epäillylle tai muille pakkokeinon käytöstä aiheutuva oikeuksien loukkaaminen ja muut asiaan vaikuttavat seikat. Suhteellisuusperiaatetta täydentävät muun muassa vähimmän haitan periaate (3 §) ja hienotunteisuusperiaate (4 §), jotka edelleen rajaavat pakkokeinojen käyttöä.

Helsingin syyttäjänviraston mukaan lapsen seksuaalisen hyväksikäytön vähimmäisrangaistuksen korottaminen tehostaisi lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten tutkintaa mahdollistamalla laajemmin pakkokeinojen käytön. Myös **Helsingin poliisilaitos** kiinnittää tähän huomiota.

Oikeusministeriö toteaa, että rikosten rangaistusasteikot on määrättävä tekojen haitallisuuden ja paheksuttavuuden eli niiden rangaistusarvon mukaan (ks. esim. LaVM 3/1998 vp). Suhteellisuusperiaatteesta seuraa, ettei rangaistusasteikkoja ei voida perustella esimerkiksi käytettävissä olevilla pakkokeinoilla. Pakkokeinoja on tarvittaessa tarkasteltava erikseen. Käytettävissä olevat tiedot eivät kuitenkaan viittaa siihen, että rikosten selvittämiseen liittyisi olennaisia pakkokeinoihin liittyviä ongelmia.

7 Rikostaustan selvittäminen

Helsingin poliisilaitoksen mukaan poliisi on jo pitkään kantanut huolta siitä, etteivät lasten parissa työskentelevien henkilöiden tuomiot eräistä seksuaalirikoksista näy heidän rikosrekisteriotteessaan. Poliisilaitoksen mukaan tilastojen valossa lapsista seksuaalisessa mielessä kiinnostuneilla ja siihen liittyvään rikokseen syyllistyneillä on suuri riski uusia rikoksensa. **Sisäministeriö** ehdottaa harkittavaksi ratkaisua, jossa rikosrekisteristä annetun lain 2 §:n 1 momenttiin lisättäisiin viittaus eräistä seksuaalirikoksista tuomittuihin sakkorangaistuksiin.

Oikeusministeriö toteaa, ettei lausunnossa mainitulle huolelle tai ehdotukselle ole perusteita. Rikosrekisterilain 6 §:n 2 momentin mukaan rikostaustan selvittämistä koskevalle ri-

kosrekisteriotteelle on jo merkittävä sakkorekisteriin merkityt sakkorangaistukset seksuaalirikoksista. Lisäksi oikeusministeriö kiinnittää valiokunnan huomiota siihen, että seksuaalirikoksiin liittyvä uusimisriski on muihin rikoslajeihin verrattuna vähäinen.

Lapsiasiavaltuutetun mukaan rikostaustan selvittämistä koskevia lakeja tulisi täydentää siten, että ne koskevat kaikkia lasten kanssa eri muodoissa työskenteleviä aikuisia ml. vapaaehtoistyö. Tarkistamisen tulisi olla mahdollista palvelussuhteen aikana säännöllisin väliajoin ja tulisi harkita, että rikostaustan tarkistaminen säädettäisiin vapaaehtoistehtävissä pakolliseksi.

Oikeusministeriö toteaa, että esitys ei koske rikostaustalainsäädäntöä eikä siinä tämän vuoksi ole tarkasteltu tarkemmin sen mahdollisia uudistustarpeita. Työelämän rikostaustalainsäädäntö kuuluu työ- ja elinkeinoministeriön toimialaan.

8 Muu rikoksentorjunta

Poliisihallituksen mukaan tulisi huomioida myös ne toimet, joilla voidaan edistää rikollisuuden torjunnan rakenteellista yhteistyötä ja ennalta estävää toimintaa, johon kuuluu myös uusintarikollisuuden torjunta. **Terveyden ja hyvinvoinnin laitos** kiinnittää puolestaan huomiota ennaltaehkäiseviin interventio-ohjelmiin ja uhrien terapia-, tuki- ja mielenterveyspalveluihin. Myös **lapsiasiavaltuutettu** ja **Lastensuojelun Keskusliitto ry** kiinnittävät näihin huomiota. Lastensuojelun keskusliitto korostaa lisäksi seksuaalikasvatusta.

Oikeusministeriö toteaa yleisellä tasolla, että rikosoikeuspolitiikan keinojen lisäksi kriminaalipolitiikassa on hyödynnettävä myös muita rikoksentorjunnan keinoja. Nyt käsillä oleva esitys koskee kuitenkin ainoastaan rangaistussäännöksiin ehdotettuja muutoksia.

9 Kansalaisaloite KAA 3/2015 vp ja siihen yhdistetyt LA:t 21/2015 vp ja 96/2017 vp

Kansalaisaloitteessa KAA 3/2015 vp ehdotetaan, että lapsen törkeän seksuaalisen hyväksikäytön (RL 20:7) vähimmäisrangaistus korotettaisiin 2 vuoteen vankeutta. Lisäksi seksuaalipalvelujen nuorelta ostamisen (RL 20:8 a), lapsen seksuaalisiin tarkoituksiin houkuttelemisen (20:8 b), sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta koskevan esityksen seuraamisen (RL 20:8 c), sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittämisen (17:18) ja

sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapidon (17:19) vähimmäisrangaistus korotettaisiin 4 kuukauteen vankeutta. Perusteluissa viitataan muun muassa siihen, etteivät rangaistukset aloitteen tekijöiden mukaan vastaa tavallisen kansalaisen oikeustajua ja että sakkorangaistukset eivät sisälly rikosrekisteriin.

Myös **lakialoitteessa LA 21/2015 vp** ehdotetaan lapsen törkeän seksuaalisen hyväksikäytön vähimmäisrangaistuksen korottamista 2 vuoteen. **Lakialoitteessa LA 96/2017 vp** ehdotetaan lapsen törkeän seksuaalisen hyväksikäytön rikosnimikkeen muuttamista lapsen raiskaukseksi ja vähimmäisrangaistuksen korottamista 2,5 vuoteen vankeutta.

Oikeusministeriö toteaa, että se on antanut kansalaisaloitteesta KAA 3/2015 vp ja lakialoitteesta LA 21/2015 vp laajan lausunnon lakivaliokunnalle 21.3.2016 ja viittaa tähän lausuntoon myös lakialoitteen 96/2017 vp osalta.

Lakialoitteessa 96/2017 vp ehdotetusta nimikemuutoksesta voidaan todeta, että sellaisenaan toteutettuna aloitteen sisältämä lakiehdotus johtaisi esimerkiksi siihen, että tapauksissa joissa nykyään tuomitaan törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä ja raiskauksesta, vastaaja tuomittaisiin jatkossa lapsen raiskauksesta ja raiskauksesta. Tämä ei olisi omiaan selkeyttämään oikeustilaa. Oikeusministeriö toteaa kuitenkin, että sääntelyn systematiikkaa tarkastellaan myös tältä osin osana käynnissä olevaa esivalmistelua (ks. kohta 1.1).

Oikeusministeriö toteaa, että törkeimpien lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten rangaistuksia on arvioitu kattavasti nyt käsiteltävänä olevassa hallituksen esityksessä. Oikeusministeriön käsityksen mukaan hallituksen esityksessä on siten käsitelty ne rangaistuksia koskevat sääntelytarpeet, jotka ovat pääasiassa olleet kansalaisaloitteen perustana.

Vähimmäisrangaistuksen osalta oikeusministeriö viittaa hallituksen esityksessä sivulla 36 ja jaksossa 2.4.2 lausuttuun sekä oikeusministeriön aiemman lausunnon (21.3.2016) sivuihin 24—28.

Vireillä oleva hallituksen esitys koskee hallitusohjelman mukaisesti nimenomaan törkeimpiä lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia, ja niihin on esityksen valmistelussa arvioitu voita-

van vaikuttaa tehokkaimmin ja tarkoituksenmukaisimmin nimenomaan nyt ehdotetuilla muutoksilla.

Lapsiin kohdistuvia hyväksikäyttörikoksia voidaan tehdä useilla ja vakavuudeltaan toisistaan poikkeavilla tavoilla. On pidettävä erityisesti huolta siitä, että sukupuoliyhteyden sisältävistä teoista tuomitaan niiden vakavuutta vastaava rangaistus, mihin liittyy tarve varmistaa se, että rangaistusasteikot ovat riittävän laajoja. Kuten esityksestä ilmenee, vallitseva tilanne viittaa nimenomaan tarpeeseen laajentaa rangaistusasteikkoa eli korottaa enimmäisrangaistusta, ei supistaa sitä, mitä vähimmäisrangaistuksen korottaminen merkitsisi. Vähimmäisrangaistusta koskevat muutokset tulisivat arvioitavaksi myös suhteellisuusperiaatteen ja -vaatimuksen näkökulmasta. Kuten esityksen lausuntopalautteesta ilmenee, ovat jo tätä esitystä koskevat arviot osin verrattain kriittisiä. Muutos saattaisi myös aiheuttaa yksittäistapauksissa kohtuuttomia tilanteita.

Taloudellisten vaikutusten osalta oikeusministeriön aiemmassa lausunnossa on esitetty varovainen arvio, jonka mukaan kustannukset oikeusministeriön hallinnonalalle olisivat vuoden 2013 tasossa vähintään 6,1 miljoonaa euroa. Lausunnossa ei ole tehty yksityiskohtaisempaa hyöty—haitta-arviointia, mutta voidaan kysyä, millaiset mahdollisuudet mainituilla resursseilla olisi ehkäistä ennalta lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia muilla kuin rikosoikeuspolitiikan keinoilla. Rikosoikeuden käyttö on mahdollista vain silloin, kun sama tavoite ei ole saavutettavissa muilla keinoin.

10 Syyteoikeuden vanhentuminen (LA 14/2015 vp ja LA 45/2015 vp)

Lakialoitteissa 14/2015 vp ja 45/2015 vp ehdotetaan pidennettäväksi lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten vanhentumisaikoja.

Lakialoitteessa LA 14/2015 vp ehdotetaan muutettavaksi rikoslain 8 luvun 1 §:ää siten, että oikeus syyttää törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä ei vanhennu. Perusteluissa viitataan muun muassa rikoksen vakavuuteen. Lisäksi aloitteen mukaan uhri unohtaa usein hyväksikäytön ennen kuin jokin tietty elämäntilanne laukaisee menneisyyden muistot. Tällaiset uhrit ovat aloitteen mukaan pääsääntöisesti 30—60-vuotiaita.

Lakialoitteessa 45/2015 vp ehdotetaan, että lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset vanhentuisivat, kun asianomistaja täyttää 38 vuotta. Aloitteen mukaan ihminen on vasta 30-vuotiaana täysin kypsä arvioimaan kriittisesti lapsena kokemaansa kaltoinkohtelua. Lisäksi rikoksentekijä saattaa joissakin tapauksissa tunnustaa ja jopa itse toivoa asian myöhempää rikosoikeudellista käsittelyä.

Sisäministeriö kiinnittää huomiota siihen, ettei pelkkä syyteoikeuden vanhentumisajan pidentäminen takaa esitutkinnan onnistumista. Rikoksesta kulunut aika voi heikentää mahdollisuuksia selvittää esitutkinnan tavoitteena olevaa materiaalista totuutta. Lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten, kuten minkä tahansa muunkin rikoslajin kohdalla, mahdollisimman reaaliaikainen esitutkinta antaa parhaat mahdollisuudet rikoksen selvittämiseen ja rikosvastuun toteutumiseen.

Oikeusministeriö toteaa, että rikosten syyteoikeus vanhentuu Suomessa kansainvälisesti omaksutun mallin mukaisesti pääsääntöisesti rikosten vakavuutta osoittavan enimmäisrangaistuksen perusteella. Esimerkiksi törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö vanhentuu rikoslain 8 luvun 1 §:n 2 momentin 1 kohdan perusteella 20 vuodessa rikoksen tekemisestä.

Lapsiin kohdistuviin seksuaalirikoksiin liittyvä riski niiden myöhäisestä ilmitulosta on tiedostettu osana vanhentumista koskevien säännösten valmistelua. Rikoslain 8 luvun 1 §:n 5 momentti sisältää erityissäännöksen, jonka perusteella seksuaalirikosten uhrilla on vielä aikuiseksi tulemisensa jälkeen pitkä aika saattaa häneen kohdistunut rikos tutkittavaksi. Esimerkiksi lapsen törkeän seksuaalisen hyväksikäytön syyteoikeus vanhentuu aikaisintaan, kun asianomistaja täyttää 28 vuotta. Yleissäännökseen perustuva vanhentumisaika voi jatkua vielä tämän jälkeenkin. Lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten vanhentumista on arvioitu muun muassa hallituksen esityksissä 169/2005 vp ja 282/2010 vp.

Rikoslain 8 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan sellaisten rikosten syyteoikeus, joista säädetty ankarin rangaistus on elinkautinen vankeus, ei vanhennu. Vanhentumattomat rikokset ovat siten laajamittaisia ja törkeitä ihmisyyttä vastaan tehtyjä rikoksia, valtion tai valtiojärjestyksen olemassaoloa vaarantavia rikoksia taikka toisen hengen riistämistä harkitusti

taikka erityisen raa'asti tai julmasti. Lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevat rikokset käsittävät sitä vastoin hyvin erilaisia tekoja aina seksuaalisväritteisestä kielenkäytöstä sukupuoliyhteyteen. Rikosten törkeätkään tekomuodot eivät sisällöllisesti eivätkä vakavuudeltaan rinnastu vanhentumattomiksi säädettyihin tekoihin.

Rikosoikeudellista vanhentumista koskevaa sääntelyä on myös lapsia koskevien seksuaalirikosten osalta arvioitava suhteessa sääntelyn tarkoitukseen eli rikosoikeudellisen järjestelmän toimivuuteen ja oikeusturvasyihin. Mitä pidempi aika rikoksesta kuluu, sitä vaikeampaa on hankkia luotettavaa näyttöä tapahtuneesta. Useita vuosikymmeniä vanhojen tekojen selvittäminen on erityisen vaikeaa tapauksissa, joissa selvitystä on yleensä saatavissa vain asianosaisten kertomuksista ja joissa asianomistajan kertomus perustuu lapsuuden aikaisiin tapahtumiin. Kun kyse on vakavista rikoksista, ei tekijän tunnustus yksin riitä syyksi lukevaksi näytöksi, vaan syytteen tueksi tarvitaan muutakin luotettavaa selvitystä. Pelkästään sääntelyä muuttamalla ei siten ole mahdollista lisätä rikosvastuun toteutumista, vaan ajan kuluessa syytteiden hylkäämisen riski väistämättä kasvaa. Syytteen hylkäämisen aiheuttama pettymys voi olla suurempi kuin mitä olisi aiheuttanut tieto siitä, ettei jutusta voi enää vanhentumisen takia nostaa syytettä (ks. HE 27/1999 vp). On myös huomattava, ettei yleisestävyys yleensä edellytä hyvin vanhojen rikosten rankaisemista ja on siten perusteltua keskittää rikosten selvittämisen pääpaino tuoreimpiin tekoihin, koska voimavarat ovat rajalliset. Oikeusministeriö viittaa tältä osin myös sisäministeriön lausuntoon esitutkinnan onnistumismahdollisuuksista.

Oikeusministeriö toteaa lisäksi, että rikosoikeudellisesta laillisuusperiaatteesta seuraa, että vanhentumissäännöksiä ei voida rikoksentekijän vastuuta pidentävästi muuttaa takautuvasti koskemaan rikoksia, jotka on tehty ennen muutettujen vanhentumissäännösten voimaantuloa (LaVM 15/2005 vp ja KKO 2007:83). Tämä tarkoittaa sitä, että vanhentumisaikaa pidentävät tai sen poistavat vaikutukset tuntuisivat käytännössä vasta pitkän ajan, törkeän lapsen seksuaalisen

hyväksikäytön osalta aikaisintaan muutaman vuosikymmenen kuluttua lakimuutoksen voimaantulosta.

Muutosten mahdollisten vaikutusten osalta on vielä todettava, että alttius ilmoittaa lapsiin kohdistuvista seksuaalirikoksista sekä niiden havaitseminen ja tutkiminen ovat selvästi lisääntyneet. Lastensuojelulain (417/2007) 25 §:n 3 momentissa on säädetty useille viranhaltijoille, luottamustoimessa oleville ja ammattihenkilöille velvollisuus ilmoittaa poliisille, kun heillä on tehtävässään tietoon tulleiden seikkojen perusteella syytä epäillä lapseen kohdistunutta seksuaalirikosta. Hyväksikäyttörikokset tulevat aikaisempaa todennäköisemmin ja nopeammin ilmi. Tätä ilmentää se, että poliisin tietoon tulleiden lapsiin kohdistuvien hyväksikäyttörikosten määrä on moninkertaistunut samalla, kun uhritutkimukset osoittavat hyväksikäytön vähentyneen tai säilyneen ennallaan. Lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset eivät siten enää aikaisemmassa määrin jää piiloon tai pääse vanhentumaan.